

Evi Rosiers
ZinDerDing
Contact: evi@zinderding.be

Is een leerkracht ook verteller? De kracht van verhaal en vertelling in de klas

1. Inleiding

In een permanente toestroom van informatie en onbeperkt entertainment in onze broekzak, is het een gevecht om aandacht. Of niet? Iedereen houdt van een goed verhaal. Hoe moeilijk kan het dan zijn om anderen te bereiken?

Daarvan getuigen de miljoenen die geïnvesteerd zijn in *corporate brand identity* of *content marketing*. Zonder vernuftige *storytellers* vinden bedrijven geen publiek. Veeleer dan leerkrachten aan te moedigen te gaan ‘marketeren’, is het zinvol om na te gaan of zij de kracht van ‘een goed verhaal’ of een authentieke vertelling inzetten in hun didactische praktijk.

2. Wat maakt een verhaal?

Je uitleg mag nog zo helder wezen, je vergelijking nog zo gevelegeld, het is niet per se een verhaal. Maar... er is iets aan het wezen van een verhaal dat makkelijker doordringt in het DNA van onze geest. Zelfs zonder consensus over een sluitende definitie, gehoorzaamt ‘een verhaal’ schijnbaar aan enkele natuurwetten die de basis vormen voor zijn succes.

2.1 Een verhaal lost een probleem op

Een verhaal presenteert de luisteraars een probleem op vrijwel identieke wijze als de wetenschapper die zich buigt over een wetenschappelijk probleem.

Voorbeeld:

Er was eens een koning en een koningin die geen kinderen konden krijgen. Na vele jaren baarde de koningin een zoon, maar al snel bleek dat de jongen blind was. De koning vond dat een blinde niet kan regeren. Daarom werd de jongen achtergelaten in de jungle als prooi voor wilde dieren.

Het zit in onze natuur te willen weten hoe dit afloopt: of de koning een fout gemaakt heeft; of de blinde jongen werkelijk zinloos sterven moet. En het verhaal ‘klopt’ pas als de blinde jongeman op het einde een waardige troonopvolger blijkt, en de koning zijn volwassen zoon aan de borst drukt.

2.2 Een verhaal dient een ongrijpbaar soort waarheid

Ook al is het bovenstaande verhaal niet realistisch; het klopt met alles wat wij ‘menselijk’ zouden noemen. Verhalen getuigen van een soort waarheid die zich niet laat vangen in feiten en die ook heel vaak culturele verschillen overstijgt. Wanneer het verhaal dat niet doet, ervaren we het als moralistisch. Dan is het verhaal verzonnen of aangepast om slechts één waarheid te dienen. Als we die menselijke hand in een verhaal voelen, voelt het vaak minder ‘waar’. Volksverhalen zoals dat van de blinde minstrel uit het voorbeeld, geven spelers de ruimte om zichzelf te zijn. Zo kan je je afvragen of de blinde jongeman wel de waardige troonopvolger was geworden, mocht zijn vader hem niet verstoten hebben. Het overstijgt bedoelde moraliteit.

Toch kan je ook zelf dit soort verhalen verzinnen.

Voorbeeld:

Een leerkracht chemie vertelt liefdesverhalen. Hij stelt atomen voor als wezentjes met een eigen karakter en de verbindingen die ze aangaan met andere atomen als relaties die hun leven veranderen.

Zijn verhaal resoneert met een waarheid die in ons mens-zijn besloten ligt. Bovendien gaat er van de vertelling iets humoristisch uit: de projectie van onze eigen beweegredenen op iets ongrijpbaars als een atoom wijst ons op onze menselijke beperkingen wanneer wij de fysische werkelijkheid willen doorgronden.

“Myth is a wild way of telling the truth” (Martin Shaw).

2.3 Een vertelling opent de verbeelding van zowel verteller als luisteraar(s)

Probeer eens een verhaal te vertellen dat je niet goed kent, een mop waarvan je je de clou nauwelijks herinnert, enz. Er gebeurt nauwelijks iets. Het lukt niet om je te verplaatsen naar het verhaal: de magische poort tot de verbeelding blijft gesloten.

Maar ook het omgekeerde komt voor. Stel: je zit te trekken en te sleuren aan een klas. Misschien ben je al tevreden met vier man die er werkelijk met hun aandacht bij zijn. Dan schiet er je een verhaal te binnen. Voor die vier gewillige toehoorders lukt het je het magische rijk van de verbeelding te ontsluiten en je vertelt... hoe je aan een inzicht

kwam, een moment dat je leven veranderde... En – *ingeplugd* op je innerlijke wereld (‘authentiek’ noemen ze dat) – merk je dat één voor één alle leerlingen stilvallen om mee te luisteren naar je vertelling.

Op het moment dat iemand de schatkamer van zijn verbeelding opent, willen de meesten mee. Op deze bijzondere plek herleven we emotie, proberen we de waarheid te grijpen, worstelen we dapper met woorden. En wanneer de verteller zijn verhaal neerlegt, sluit die magische wereld weer. Je kan er niet langer toeven dan de rit van die vertelling, maar het is quasi onmogelijk om als toeschouwer niet ‘mee te gaan’ wanneer iemand de moed (of kwetsbaarheid) opbrengt om die wereld te betreden.

Dan is een leerkracht een verteller: als zij/hij er in de aanwezigheid van de leerlingen of studenten in slaagt om haar verbeelding te ontsluiten voor iedereen die op zoek is naar wat het betekent om mens te zijn.

3. De verteller in je voeden

Niet iedereen wandelt zijn verbeelding makkelijk binnen. Niet voor niks gebeurt *storytelling* vaak in rituelen: bij een vuur, vóór het slapengaan, in mannen- of vrouwencirkels... Ook in je lespraktijk zal je ruimte moeten maken of nemen om de verteller in jou een kans te geven. Iedere verteller behartigt daarvoor zijn voorwaarden. Is het een toemaatje of een inleiding? Durf je te improviseren of vertel je pas nadat de woorden bijna vanzelf over je lippen rollen?

4. Waarom kiezen voor verhalen vertellen?

Waarom zou een leerkracht de moeite doen om zich een verhaal eigen te maken of er zelfs één te verzinnen? Volstaat het niet om ze voor te lezen?

Woorden op papier verschaffen ook toegang tot de verbeelding. Dat is zeker. Maar lezen is doorgaans een individuele activiteit, waarbij je je eigen tempo en focus kiest. Dat sluit niet uit dat een goede voorlezer je ook ‘mee kan nemen’, maar evident is het zeker niet. De inspanning die een luisteraar levert, is relatief groot. Hij doet afstand van zijn ‘natuurlijke’ verwachting inzake verhaalopbouw en moet vaak ook cognitieve vaardigheden inzetten om syntaxis en lexicon te vatten. Vaak loont het de moeite, maar dat is zeker niet voor elke groep weggelegd.

Terwijl... de vertelling van een verhaal surft op de emoties van de verteller. Er vallen pauzes, er is mimiek en oogcontact... En daardoor zelfs de mogelijkheid tot interactie.

Een frons van een toehoorder kan voldoende zijn voor een verteller om zijn verhaal te staken en in dialoog te gaan.

Een laatste belangrijke reden om te vertellen in je lessen is de band die je opbouwt met je klasgroep. Het volstaat om rond te vragen in je omgeving naar welke leerkrachten het meest zijn bijgebleven om te ontdekken dat het de verhalenvertellers zijn; zij die anderen hebben binnengelaten in de schatkamer van hun verbeelding, zij die hun leerlingen hebben aangesproken als mens en niet alleen als leerling; zij die wijsheid hebben gedeeld en niet alleen kennis, zij die het wonderbaarlijke instrument van de menselijke verbeelding voor hen hebben laten werken.

5. Van spreekvaardigheid naar vertelvaardigheid

Tot slot is het de moeite te overwegen of we het vertellen ook kunnen inzetten als invalshoek voor spreekvaardigheid. Leg je evaluatiefiche aan de kant en probeer, samen met je leerling, te zoeken naar een verhaal dat eruit wil in plaats van een zoveelste relaas van afgelopen gebeurtenissen. Waarom zoomen we niet in op een beeld uit iemands herinnering om te onderzoeken wat het betekende in plaats van te hameren op bronvermelding?

De angstvalligheid waarmee spreekbeurten tot in de puntjes worden voorbereid, is soms absurd. De beweging die veel jongeren proberen maken, is het spreken véder van zich af duwen in plaats van het moment te pakken om iets te delen, een emotie te plaatsen, de humor te ontdekken in zijn/haar eigenheid.

Van een verteller verwachten we dat hij je ‘meeneemt’; een natuurlijke timing; een sprekend beeld... Van een spreker verwachten we vaker een correcte taalbeheersing, een heldere structuur. Door het ‘spreken’ los te laten, kunnen we zaken gaan waarderen in leerlingen die anders onderbelicht blijven: ‘expressie’, ‘timing’, ‘verbeeldingskracht’, ‘empathie’... Zijn deze zaken niet essentieel om zelfverzekerde, begeisterende sprekers af te leveren?

Referenties

Mondelinge overlevering van grote en kleine verhalenvertellers in de mondelinge traditie zoals:

- Raymond den Boestert, *oprichter en docent Vertelacademie*
- Jan De Maeyer, *verteller aka Meneer Zee*
- Mitch Ditkoff, *Storytelling at work*

35ste HSN-Conferentie

- Marin Millenaar, *verteller en begeleider vertelateliers*
- Veva Gerard, *docent Storytelling Podiumacademie Lier, Vertelacademie en FEST*
- Marijke Goossens, *Vertelster van 1001 Verhalen*
- Paul Groos, *Verteller Paul met cursus Narratologie*
- Hilde Rogge, *vertelster*
- Tom Van Mieghem, *verteller en docent Vertelacademie*
- Mia Verbeelen, *vertelster docent Vertelacademie*
- Katty Wtterwulghe, *verteller en docent storytelling aan Academie Ekeren*